

Введення

- Ідеї розвиваючого навчання в житті сучасних школярів.
- Поява та розвиток теорії розвивального навчання.
- Концепція розвивального навчання.

Концепція розвивального навчання

Термін «розвиваюче навчання» зобов'язаний своїм походженням В.В. Давидову. Сьогодні його вживання настільки різноманітне, що потрібно вже спеціальне дослідження для з'ясування його сучасного значення. Його зміст, смислове значення, взаємозв'язку з основними психолого-педагогічними категоріями розкриваються в цьому розділі в ряді визначень (узагальнень).

Узагальнення 1

Під розвивальним навчанням розуміється новий, активно-діяльний спосіб (тип) навчання, що йде на зміну пояснювально-ілюстративного способу (типу)

Розвиток особистості і його закономірності

- Особистість - динамічне поняття: вона зазнає протягом життя зміни, які називають розвитком (прогресивним або регресивним).
- Розвиток (прогресивне) - це процес фізичного і психічного зміни індивіда в часі, що передбачає вдосконалення, перехід у будь-яких його властивостях та параметрах від меншого до більшого, від простого до складного, від нижчого до вищого.

Термін «формування особистості» вживається як:

- 1) синонім «розвитку», тобто процес внутрішнього зміни особистості;
- 2) синонім «виховання», «соціалізації», тобто створення і реалізація зовнішніх умов для розвитку особистості.

Властивості та закономірності процесу розвитку

- **Іманентність:** здатність до розвитку закладена в людині природою, вона є невід'ємне властивість особистості.
- **Біогенність:** психічний розвиток особистості багато в чому визначається біологічним механізмом спадковості.
- **Соціогенність:** соціальне середовище, в якій відбувається розвиток людини, має великий вплив на формування особистості.
- **Психогенність:** людина - саморегулююча і самоврядна система, процес розвитку схильний саморегуляції і самоуправління.
- **Індивідуальність:** особистість являє собою унікальне явище, що відрізняється індивідуальним підбором якостей і власним варіантом розвитку.
- **Стадійність:** розвиток особистості підпорядковується загальному закону циклічності, зазнаючи стадії зародження, зростання, кульмінації, в'янення, занепаду.
- **Нерівномірність (нелінійність):** індивід унікальний, кожна особистість розвивається у своєму темпі, відчуваючи випадково розподілені в часі прискорення (спонтанність) і протиріччя зростання (кризовість).
- **Фізичний вік** визначає **кількісні (обмеженість)** і **якісні (сензитивність)** можливості психічного розвитку.

Узагальнення 2

Розвивальне навчання враховує і використовує закономірності розвитку, пристосовується до рівня і особливостей індивіда.

Фізичний розвиток дитини здійснюється дуже наочно по генетичній програмі у вигляді Зростання розмірів скелета, м'язової маси та ін.

Психіка та особистість – дві крайні точки зору.

Перша (картезіанська) виходить з жорсткої зумовленості розвитку спадковими або вихідними від Всевишнього чинниками.

Друга (Соціологізаторська, бихевиористська), - навпаки, всі результати розвитку приписує впливу середовища.

Навчання та розвиток не можуть виступати як окремі процеси, вони співвідносяться як форма і зміст єдиного процесу розвитку особистості. Однак і тут існують дві принципово різні концепції.

- **Концепція учня розвитку:** дитина повинна пройти у своєму розвитку строго певні вікові стадії до того, як навчання зможе приступити до виконання своїх специфічних завдань.
- **Концепція розвивального навчання:** вирішальна роль у розвитку дитини належить навчанню.

Узагальнення 3

У розвиваючому навчанні педагогічні впливи випереджають, стимулюють, направляють і прискорюють розвиток спадкових даних особи.

Дитина - суб'єкт свого розвитку.

- У діяльності цілепокладання виховуються: свобода, цілеспрямованість, гідність, честь, гордість, самостійність.
- При плануванні: самостійність, воля, творчість, творення, ініціатива, організованість.
- На етапі реалізації цілей: працьовитість, майстерність, старанність, дисциплінованість, активність.
- На етапі аналізу формуються: відносини, чесність, критерії оцінки, совість, відповідальність, обов'язок.

Узагальнення 4

У розвиваючому навчанні дитина є повноцінним суб'єктом діяльності.

Проблема - мотивація діяльності дитини-суб'єкта. За способом її вирішення технології розвивального навчання поділяються на групи, які експлуатують в якості основи мотивації різні потреби, здібності та інші якості особистості:

- Технології, які спираються на пізнавальний інтерес,
- на потреби самовдосконалення (Г. К. Селевко),
- на індивідуальний досвід особистості (технологія І. С. Якиманської),
- на творчі потреби (І. П. Волков, Г. С. Альтшуллер),
- на соціальні інстинкти (І. П. Іванов).

Узагальнення 5

Розвивальне навчання спрямоване на розвиток всієї цілісної сукупності якостей особистості.
Два рівні у розвитку дитини (за Л.С. Виготським):

- сфера (рівень) актуального розвитку - вже сформувалися якості і те, що дитина може робити самостійно;
 - зона найближчого розвитку - ті види діяльності, які дитина поки що не в змозі самостійно виконати, але з якими може впоратися за допомогою дорослих.
- Зона найближчого розвитку - велика чи менша можливість перейти від того, що дитина вміє робити самостійно, до того, що вона може, вміє робити в співпраці.

Узагальнення 6

Розвивальне навчання відбувається в зоні найближчого розвитку дитини.

Визначити зовнішні межі зони найближчого розвитку, відрізнити її від актуальної і недоступною зони - завдання, яке вирішується поки тільки на інтуїтивному рівні, що залежить від досвіду і майстерності вчителя.

2. Система розвивального навчання Л.В. Занкова

- Виникла в ході міждисциплінарного дослідження співвідношення навчання і розвитку.
- Розвиток відбувається як складний процес взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів, тобто індивідуальних, глибинних якостей дитини.
- Загальний розвиток Л.В. Занков розуміє як цілісне рух психіки, коли кожне новоутворення виникає в результаті взаємодії його розуму, волі, почуттів. При цьому особливе значення надається моральному, естетичному розвитку.

В даний час пріоритетами освіти визнані ідеали розвивального навчання: вміння вчитися, предметні та універсальні (загально навчальні) способи дій, індивідуальний прогрес дитини в емоційній, соціальній, пізнавальній сферах. Для реалізації цих пріоритетів необхідна науково обґрунтована, перевірена часом розвивальна педагогічна система. Такою є система Л.В. Занкова, яку характеризують цілісність і взаємозумовленість наступних її частин:

- Мета навчання - оптимальний загальний розвиток кожної дитини.
- Завдання навчання - представити учням цілісну широку картину світу засобами науки, літератури, мистецтва і безпосереднього пізнання.
- Дидактичні принципи - навчання на високому рівні, труднощі з дотриманням заходів; провідна роль теоретичних знань; усвідомлення процесу навчання; швидкий темп проходження навчального матеріалу, робота над розвитком кожної дитини, в тому числі і слабкого.
- Типові властивості методичної системи - багатогранність, процесуальність, колізії, варіантність.

3. Технологія розвивального навчання Д. Б. Ельконіна - В. В. Давидова

Гіпотези Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова:

- а) Дітям з дошкільного віку доступні багато загальні теоретичні поняття; вони приймають і освоюють їх раніше, ніж навчаються діяти з їх приватними емпіричними проявами;
- б) можливості дитини до навчання (і, отже, розвитку) величезні, але не використовуються школою;
- в) можливості інтенсифікувати розумовий розвиток лежать насамперед у змісті навчального матеріалу, тому основою розвиваючого навчання служить його зміст, від якого похідні методи організації навчання;
- г) підвищення теоретичного рівня навчального матеріалу в початковій школі стимулює зростання розумових здібностей дитини.

Особливості змісту:

- Спеціальна побудова навчального предмета, що моделює зміст і методи наукової області, організуюче пізнання дитиною генетично вихідних, теоретично істотних властивостей і відносин об'єктів, умов їх походження і перетворення.
- Підвищення теоретичного рівня освіти, передача дітям не тільки емпіричних знань і практичних умінь, а й «високих» форм суспільної свідомості (наукових понять, художніх образів, моральних цінностей).

Основа цієї технології – теоретичні знання.

Основу системи теоретичних знань становлять змістовні узагальнення.

Це можуть бути:

- Найбільш загальні поняття науки, які виражають глибинні причинно-наслідкові зв'язки і закономірності, фундаментальні генетично вихідні уявлення, категорії (число, слово, енергія, матерія тощо);
 - Поняття, в яких виділені не зовнішні, предметно-конкретні ознаки, а внутрішні зв'язки (наприклад, історичні, генетичні);
 - Теоретичні образи, отримані шляхом розумових операцій з абстрактними об'єктами.
- Змістовне узагальнення - розуміння предмету не через його наочне, зовнішню схожість з іншими, а через його приховані конкретні взаємозв'язки, через суперечливий шлях його внутрішнього розвитку.

У дидактичній структурі навчальних предметів переважає дедукція на основі змістових узагальнень . За В.В. Давидовим, способи розумових дій, способи мислення поділяються на розумові (емпіричні, що спираються на наочні образи) та розумні, або діалектичні.

Суть теоретичного мислення, по В.В. Давидову, полягає в тому, що це особливий спосіб підходу людини до розуміння речей і подій шляхом аналізу умов їх походження і розвитку.

Особливе значення в технології Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова має дію узагальнення. У формальній логіці воно полягає в вичленуванні істотних ознак в об'єктах і об'єднання об'єктів за цими ознаками, підведенні їх під загальне поняття.

Висновок

Кінцева мета розвивального навчання полягає в тому, щоб мати потребу в саморозвитку і бути здатним задовольняти її у вигляді вчення, тобто хотіти, любити і вміти вчитися. Вперше дитина заявляє про себе як про суб'єкта в дошкільному віці (Я сам!). Але у дошкільнят немає ні потреби у саморозвитку, ні здатності до неї. І те й інше може скластися тільки в шкільному віці. Але от чи буде реалізована ця можливість, залежить від низки умов, які складаються в процесі навчання.

Переступаючи поріг школи, дитина відразу ж потрапляє в підпорядкування вимогам і нормам, які жорстко визначаються програмою, підручниками, вчителем. Для реалізації дитиною себе як суб'єкта не залишається місця. Але не слід шукати пояснення цього факту в недооцінці закономірностей розвитку, у злій волі вчителя, в недемократичності системи шкільної освіти.

Конфліктна ситуація породжується самим змістом шкільного навчання, в основі якого лежать способи вирішення типових завдань.